

Πώς βλέπουν οι Έλληνες
την Επανάσταση του

1821

ΑΝΑΛΥΣΗ

Διονύσης Τζάκης

Επίκουρος Καθηγητής με αντικείμενο «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης»
στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

JOHN TEMPLETON
FOUNDATION

Σχόλιο

του Διονύση Τζάκη*

Διάβασα με ενδιαφέρον την έρευνα του ΚΕΦΙΜ που επιβεβαιώνει και ανατροφοδοτεί το αυξανόμενο ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας κατά τα τελευταία χρόνια για τη δημόσια ιστορία, και μας δίνει αναλυτικά επεξεργασμένες πληροφορίες για ζητήματα όπως ο «χαρακτήρας» της Επανάστασης, οι «μύθοι» και οι «αλήθειες» της, οι θετικοί και οι αρνητικοί πρωταγωνιστές της (πρόσωπα, κράτη, θεσμοί, κοινωνικές ομάδες). Είμαι βέβαιος ότι τα ευρήματα της έρευνας θα αποτελέσουν αντικείμενο συστηματικού σχολιασμού και αξιοποίησης από την ακαδημαϊκή κοινότητα, η οποία με αφορμή την επέτειο των 200 χρόνων έστρεψε ξανά το βλέμμα της στην Ελληνική Επανάσταση. Στην προοπτική αυτή, θα εκθέσω τις πρώτες σκέψεις μου για δύο από τα πολλά σημεία της έρευνας που κέντρισαν το ενδιαφέρον μου.

Η πρώτη επισήμανση αφορά στην αμηχανία και στην άρνηση των ερωτηθέντων να αποδεχθούν ότι ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως αφόρισε τον Υψηλάντη. Σύμφωνα με την έρευνα το 23,3% θεωρεί ότι αυτό δεν συνέβη ποτέ και σχεδόν οι μισοί (43,3%) δηλώνουν ότι αγνοούν αν πράγματι συνέβη. Οι απαντήσεις αυτές έχουν μεγάλο ενδιαφέρον ακριβώς επειδή ο αφορισμός του Υψηλάντη έχει τη δική του θέση και εξήγηση στο κυρίαρχο εθνικό αφήγημα, τουλάχιστον από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Οι απαντήσεις στο ζήτημα αυτό συνδέονται ασφαλώς με την ισχυρή πεποίθηση για τη θετική συμβολή στην Επανάσταση ιδιαίτερα του Γρηγορίου Ε' (68,7%) και γενικά της Εκκλησίας (72,1% και ακόμη 14,8% που κλίνουν προς τη θετική συμβολή), καθώς επίσης με τη βεβαιότητα ότι το «κρυφό σχολειό» υπήρξε (71,7%). Η αμηχανία και η άρνηση του γεγονότος φανερώνει τη διανοητική και συναισθηματική ένταση που προκαλεί η διένεξη ανάμεσα στη διαδεδομένη πρόσληψη της Εκκλησίας ως «κιβωτού του έθνους» και στην επακόλουθη επιθυμία-απαίτηση να επιβεβαιώνεται κάτι τέτοιο σε κάθε περίπτωση. Στην περίπτωση του αφορισμού η παραπάνω ένταση επιλύεται με μια στάση που θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως φυγή από την πραγματικότητα. Πρόκειται μάλλον για μια απαισιόδοξη διαπίστωση για τη στάση της κοινωνίας μας απέναντι στο παρελθόν.

Το δεύτερο σχόλιο αφορά ένα «οντολογικό» ερώτημα που εδώ και πολλές δεκαετίες πλανιέται ως φάντασμα πάνω από την Επανάσταση του 1821. Αναφέρομαι στο περίφημο δίλημμα αν η Επανάσταση ήταν «εθνική» ή «κοινωνική». Αφορμή στάθηκε το βιβλίο του Γιάννη Κορδάτου, *Η Κοινωνική Σημασία της Ελληνικής Επαναστάσεως του 1821* (1924). Ωστόσο το δίλημμα δεν γεν-

* Ο κ. **Διονύσης Τζάκης** είναι Επίκουρος Καθηγητής με αντικείμενο «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης» στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

νήθηκε στις σελίδες του βιβλίου του, ούτε στις κατοπινές μαρξιστικές αναγνώσεις της Επανάστασης που, παρά τις μεγαλύτερες ή μικρότερες διαφορές τους, συνδέουν τους δύο όρους και εξηγούν το «εθνικό» μέσω του «κοινωνικού». Το δίλημμα γεννήθηκε ως απάντηση του μεσοπολεμικού και μεταπολεμικού κράτους και της κατεστημένης λογιосύνης, συμπεριλαμβανομένης της «ακαδημαϊκής», απέναντι σε μια ερμηνεία για την ιστορία που απειλούσε ταυτοχρόνως τόσο τις βεβαιότητες της διαχρονικής εθνικής συνέχειας όσο και τις δομές του πολιτικού συστήματος. Έτσι, με παράδειγμα την Επανάσταση του 1821 καλλιεργήθηκε ποικιλοτρόπως η αποσύνδεση του «εθνικού» από το «κοινωνικό». Αυτό κράτησε τουλάχιστον έως τη δεκαετία του 1980, οπότε εκσυγχρονίστηκαν σταδιακά η σχολική ιστορία και η ακαδημαϊκή ιστοριογραφία. Δηλαδή, εμπλουτίστηκαν με προσεγγίσεις που αντλούσαν από τις σύγχρονες επιστημονικές τάσεις που παρά τις μεγάλες θεωρητικές και μεθοδολογικές διαφορές τους εξηγούν το εθνικό επαναστατικό φαινόμενο σε αναφορά προς τις οικονομικές, κοινωνικές, ιδεολογικές κλπ συνθήκες και εξελίξεις. Τα ευρήματα της έρευνας του ΚΕΦΙΜ δείχνουν ότι μάλλον φθίνει και περιορίζεται ο ανιστορικός τρόπος σκέψης που καλλιεργεί την αποσύνδεση του «εθνικού» από το «κοινωνικό». Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις σχεδόν κανείς δεν αμφισβητεί τον εθνικό χαρακτήρα της Επανάστασης του 1821 και η συντριπτική πλειονότητα προσδίδει στην εθνική επανάσταση κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό περιεχόμενο. Πρόκειται μάλλον για μια αισιόδοξη διαπίστωση.

Στέγη Μάρκου Δραγούμη

Μαιζώνος 38, Αθήνα

T: +30 210 523 8373

www.kefim.org

info@kefim.org

[facebook.com/kefimorg](https://www.facebook.com/kefimorg)

twitter.com/kefimgr

[youtube.com/kefimgr](https://www.youtube.com/kefimgr)